

nókur rættindi hjá tí veikara. Stríðsmálini vorðu inni- byrgd, og koma tiskil upp- aftur við jövnnum millumbil- um, tá umstøðurnar skvampa lokið av tí prutl- andi pottinum.

Tá leið út á 80'ini stóð greitt, at Heimastýrið hevði fingið eitt realpolitiskt inni- hald, men tað hevði ongan form og ongi amboð. Í veru- leikanum valdaði fullkomin ruðulleiki á øllum økjum í samfelagnum. Avleiðingar- nar av hesum merktist ikki rættliga fyrr enn í 80'unum og 90'unum:

– Búskapurin gekk amokk – vit høvdu onga á- byrgd og ongi amboð at stýra.

– Fíggjarheimurin gekk amokk – vit høvdu onga ábyrgd og ongi amboð at stýra.

– Spekulatióin gekk amokk – vit høvdu eina danska rættarskipan, sum enn ikki hevur megnað at staðfest nakra greiða ábyrgd og avleiðingar í tildømis skipamálum. Tað danska dómari valdið kastar frá sær, tá teir skulu døma við grundarlagi í føroyskum lógum.

Alt ber til við snildi

Tað var neyvan við 600um tannabiti, at danir eisini fóru at brúka tað lioðliga Heima- stýrslógina til at bjarga sín- um í 1992. Føroyar vóru knappliga vorðnar ein trupulleiki fyri teirra búskap og teirra vitleysu fíggj- arstovnar, og teir noyðust at rokja síni áhugamál.

Uttan stórvegis himpr, kundu danir brúka alla sína umsiting og sínar eftirlits- stovnar til at lata føroyska skattaborgaran sita eftir við rokningini fyri alla vinnu- livs- og fíggjarspekula- tióin í Føroyum. So omaná, at vit aldrin hava megnað at stýrt teimum oyðandi vinnulivs- og fíggjarspekulati- onum í Føroyum, stóðu vit nú í eini tragikomiskari støðu: Tað danska penga- valdið fekk hjálp frá teim- um Ríkisstovnunum, ið annars skulu hava eftirlit við og bøta um tær oyðandi kreftirnar hjá sama penga- valdi. Tað svarar nærum til, at italienska mafian, polit- ikarar og lögreglan leggja ráð saman móti einum gøtu- seljara, ið ikki hevur dugað sær hógv, og ikki fær galdið láni aftur.

Og teir hava samstundis tryggjað sær inntøkurnar av møguligum ráðvænum í und- irgrundini. Teir finga góða hjálp frá føroyskum polit- ikarum, sum glaðbeintir vildu bjarga bankunum fyri aftur at tryggja teimum sterkastu føroyingunum sín- ar ognir.

Høvuðstelvarin í hesum leiki var Føroyabólkurin hjá donsku stjórnini, ið sam- eindi øll donsk áhugamál. Og høvuðsamboðið var Fíggjargrunnurin frá 1992, sum varð settur at ar- beidda mitt í tí rættarlaga ongamanalandinum mill- um Føroyar og Danmark, og frandi ættlinar í verki. Her vóru ongar lógar, ongar reglur og onki eftirlit við

teimum avgerðum, ið av- gjördu lagnuna hjá túsund- tals føroyingum.

Demokrati og rættar- trygd? – Ja, tað gjørdist nú ikki ein býur í Russlandi, men ein adressa í Tjóð- bankanum ella eitt telefax í Statsministerinum.

Hetta kunnu vit í dag staðfesta, men spurningurin er, um danskir ella føroyskir avgerðartakarar nakrantíð kunnu ábyrgdast fyri hesar gerðir. At danir hava lagt seg út í yvirtikin sermál og hava slept sær undan ábyrgd av felagsmálum er greitt. Men trupulleikin er aftur, at vit hava ongar karnar og onki grundarlag, sum tryggjað nokur rættindi, tá slíkt hendir. Hvar kunnu vit kærta? Hvør vil lurta? Ein- asti møguleikin er helst at fara til altjóða samfelagið við ákærum um nýkolonial- ismu, men hvat hjálpir tað nú?

Fyri tey, sum veruliga hava merkt sviðan av bjarg- ingarættlanini er tað ivaleyst longu ov seint. Hundræðtals húsí eru rýmd frá húsí og heimi við eini risaskuld. At metingarnar hjá Fíggjareft-irlitinum vóru politiskt bi- lagdar og órealistiskar, vita vit nú. Men hvørjar avleið- ingar fær tað?

Kanska er tað svartskygt, men eg eri sannfjórður um, at tann danska rættarskipanin fer heldur ikki at megna at staðfesta nakra ábyrgd, tá avleiðingar skulu takast av bankakanningini. Tað verður skipamálini um- aftur. Tað føroyska sam- felagið er eftir øllum at døma so »serstakt« í danska ríkinum, at ongar lógar og reglur kunnu brúkast. Vit eru rættarlaga í ongamanan- landi, tá viðurskifti millum Føroyar og Ríkisstovnar skulu viðgerast.

Føroyar – eitt nútímans koloniland

50 ár eftir fólkaatkvøðuna og 90 ár eftir fyrsta politiska flokshýtið í 1906, standa vit í dag í eini djúpskari støðu: Á pappírnum hava vit gjørt politisk framstig, sum ein »sjálvstýrandi part- ur av danska ríkinum«. Í veruleikanum hava vit ong- antið verið so gott koloni- land sum nú. Tí eyðkennið fyri eitt koloniland er, at onkur annar tekur øll virðni úr landinum, til gagns fyri stórfyrirøkum og kanska ein lítlan bólk av innføddum.

Meginpartin av øllum virðum í Føroyum flyta vit so at siga sjálvboðin av landinum. Okkara nútímans vinnulív er uppbyggt av dyr- um trolarum og flaka- maskinum, sum vit keypta aðrastaðni. Rokningina fyri tey oyðandi tólini rindar tann føroyski skattgaldarin í dag niður á meginlandið. Afturfyri flytur tað sama vinnulívið nærum alla okk- ara rávøru óviðgjørda niður til tey somu londini, sum seldu okkum maskinurnar. Restina av okkara inntøku brúka vit til at gjalda rentur og avdráttir til altjóða fíggj- arheimin, har slipsaklæddir smádreingir enn stýra tí sirkussinum, sum vit sjálvi glaðbeint valdu at luttaka í. Og gerast vónirnar um olju

í undirgrundini veruleiki, fara eisini tey virðini bein- leiðis til multinationalar stórfyrirøkum ella í danskar kassar, meðan eitt sløð kanska liggur eftir í lummum- um hjá onkrum smørtum føroyingi.

Formur og innihald

Skulu vit aftur fáa fótafesti, er tað greitt at broytingar skulu gerast í viðurskiftu- num millum Føroyar og Danmark. Tann politiska gongdin í Føroyum er eisini longu í ferð við at fyrireika broytingar. Men tað loysir í sær sjálvum ongar trupul- leikar. Broytingarnar skulu fyrst og fremst gerast her hjá okkum sjálvum. Fara vit aftur at royna at finna eina neyðsemju millum nakrar politiskar flokkar, ið nú hava mist alla sína meining og sín legitimitet, er onki vunníð síðani 1946.

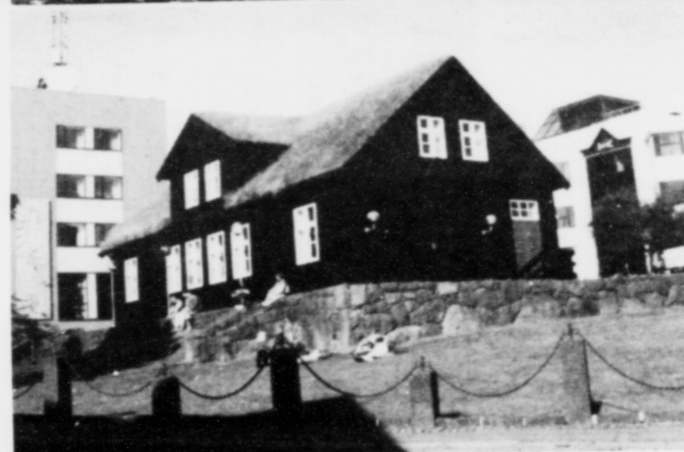
Ein fólkaatkvøða í dag hevði heldur ikki loyst nak- ran trupulleika. Tí hvat skulu vit atkvøða um? Eina grundlóg, sum ivaleyst bert hevði verið avrit av teirri ís- lensku ella donsku?

Einasta loysnin er at gera eina veruliga, breiða polit- iska semju í Føroyum. At savna ein tvørpolitiskan bólk, ið kann semjast um at geva føroyska samfelag- num eitt minstamark av politiskum innihaldi. Og síðani at geva tí ein veru- ligan rættarligan form, ið samsvarar við tann politiska veruleikan, og sum tryggjað nokur grundleggjandi mörk og rættindi.

Høvuðsevnini sum skulu viðgerast politiskt eru:

- Rætturin til tilfeingið á sjógv og landi
- Umhvørvisvernd og tøkni
- Politiska valdsbýtið – herundir býtið millum land, økir og kommunur
- Almenna umsitingin – herundir stýringsamboð, uppgávubýti og innlit
- Rættarskipan
- Almanna- og heilsu- mál – minstamark og grund- leggjandi rættindir borg- arans
- Búskaparmál – herundir stýringsamboð
- Peningamál – herundir gjaldoyra og stýringsam- boð
- Vinnulív – herundir sam- starv millum alment og privat, ognarrættur, økis- menning o.t.
- Útbúgvingarmál – her- undir rættindi til útbúg- ving, gransking o.t.
- Mentunarmál
- Altjóða samstarv

Tað er burturvið at ynskja sær eina semju um polit- iskar stevnuskráir á hesum økjum – tað hoyrir tí polit- iska demokratium til. Men at seta nokur minstamörk, ið kunnu avmarka frum- skógarlógina mest møguligt er endamálið. Okkara grundlóg má fyrst og fremst tryggja, at tilfeingi, virði og ognarrætturin í landinum ikki verður latin uppí hend- urnar á blindari peninga- spekulasjon, sum flytir virð- ini av landinum ella í fíðar føroyskar lummur. Hon má tryggja, at politiska valdið ikki verður miðsavnað í

Fólkatíngið, lógtíngið og landsstýrið

Havn og at tey privata áhugamálini ikki framvegis ognu sær tað realpolitiska valdið. Hon má tryggja somu rættindi fyri øll til samfelagsins tænastur og felags ogn. Hon má tryggja, at beinleiðis umhvørvis- skadilg tøkni ikki sleppur fram at framleiðsluni. Og hon má tryggja eitt nógv meira radikalt alment innlit í bæði politisk, umstingar- lig og peningalig viður- skifti, enn vit kenna frá okk- ara grannalondum. Tað er einasti háttur at gera upp við

vina- og kenningapolitik og seráhugamál í longdini.

Kunnu vit semjast um tað, so er tað ein tekniskur/ lögfrøðilgur spurningur at gera eina føroyska grundlóg og at endurskoða restina av lógarverkinum.

Fáa vit ikki eina politiska savningarrørslu, ið kann bera Føroyar inn í næsta öld, kunnu vit eins væl siga Heimastýrslógina upp og istaðin biðja um at fáa hjá- landastatus við danskar stýring á øllum økjum. So er í hvussu er samsvar mill-

um form og innihald, og vit eru komin burturúr tí rætt- arliga ongamanalandinum.

Høgni Hoydal

50 ár eftir samráðingarnar og fólkaatkvøðuna um framtíðarstöðu Føroya kunnu vit staðfesta, at full- komin ruðulleiki valdar á øllum økjum í føroyska samfelagnum, og í viður- skiftinum millum Føroyar og Danmark.